

Avram Alpert

DOST
DOBRÝ
ŽIVOT

Dost' dobrý život

Avram Alpert

The Good-Enough Life by Avram Alpert

Copyright © 2022 by Princeton University Press

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

Prvé vydanie.

Všetky práva vyhradené. Táto publikácia ani žiadna jej časť nesmie byť kopírovaná, rozmnožovaná ani inak šírená bez písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Preklad © Ján Dulla, 2023

Redakčná úprava a korektúry: Janka Oršulová

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2023

ISBN 978-80-8182-212-4

Avram Alpert

DOST DOBRÝ ŽIVOT

Citadella

OBSAH

Úvod / 7

1. Prečo veľkosť nie je dosť dobrá / 23

Zdroje „dosť dobrého“ / 28

Dlhá história zdolávania veľkosti / 31

Prekalibrovanie / 35

Dve ekonomiky / 40

Stratené Einsteinove mýty / 45

Ale no tak, vari neexistujú dobré formy veľkosti? / 48

Chladné, zlomené, no stále Aleluja / 51

Dosť dobrý život pre všetkých / 54

2. Pre naše ja / 61

Na počiatku / 66

Nie je to len ekonomika, hlupák / 69

Návrat cnosti / 74

Meritokracia, nie. Veľkosť, možno. / 86

Cnosti nad veľkosť / 97

Svet, aký už je / 102

Spokojnosť nezaručená / 107

Filozofie zrodené zo zápasu / 117

3. Pre naše vzťahy / 129

Romantické príbehy / 135

Cesta do kruhu / 142

Teória smiechu / 146

Paradoxy láskavosti k neznámym / 149

Do neba alebo na ryby / 156

Akí boli Zhuangzi a Huizi / 158

Uvidíme / 162

Ak je toto dosť dobré / 165

Dosť dobrý prezident? / 173

4. Pre náš svet / 181

Cesta špendlíkových hlavičiek / 194

Cesta do nevoľníctva / 202

Dosť dobrá transformácia / 214

Prečo filantropia nie je odpoveď / 221

Niektoré plány na dosť dobrý svet / 226

Obmedzenie pozičnej ekonomiky / 243

Myšlienkový experiment / 257

5. Pre našu planétu / 261

Nastavení na čokolívek / 268

Prežitie najzdatnejších / 274

Vyvíjanie na dosť dobré / 281

Riziko veľkých zelených revolúcií / 285

Viac s menej, alebo viac z menej? / 291

Deliť sa o náklad aj o hojnosť / 300

Dosť dobrý vzťah k prírode / 304

Dosť dobrá dokonalosť / 307

Záver / 311

Ďakovania / 317

Poznámky / 321

Literatúra / 363

Úvod

Zvykol som sa usilovať o veľkosť. Za mojej mladosti znamenala veľkosť bohatstvo a ja som chcel nájsť spôsob, ako byť veľmi bohatý. Ako prvé mi napadlo stať sa burzovým maklérom, hoci som vlastne nevedel, čo to znamená. Neskôr, keď som začal byť posadnutý športom, som usúdil, že k bohatstvu by som sa mal dostať ako slávny športovec. Sníval som o tom, že budem profesionálne hrať basketbal, potom tenis a bejzbal, no ani na jedno som nemal dosť nadania.

Ku koncu strednej školy a začiatkom štúdia na univerzite som si veľkosť začal predstavovať skôr ako slávu, než bohatstvo. Najprv som chcel byť svetoznámy spisovateľ, zahrňaný cenami. Uvedomiac si, aké ťažké by bolo to dosiahnuť a (nesprávne) sa nazdávajúc, že stabilnejší bude akademický život, prihlásil som sa na postgraduálne štúdium v nádeji, že sa stanem jedným z tých

slávnych profesorov, ktorí lietajú po celom svete so svojimi slávnymi prednáškami. K dosiahnutiu tohto cieľa som sa dostal bližšie než v ktoromkoľvek zo svojich predošlých profesných plánov, no nespravilo ma to o nič spokojnejším a ani šťastnejším. Podľa mňa preto, lebo hoci sa so všetkými týmito rôznymi životnými cieľmi spájajú rôzne hodnoty, všetky majú spoločný rovnaký základný cieľ: stať sa členom elity, ktorá sedí na vrchole spoločenskej pyramídy.

V posledných niekoľkých rokoch som dospel k názoru, že táto túžba byť hore je jedovatá pre nás, pre naše vzťahy, pre naše spoločnosti a našu planétu – ba aj pre jednotlivcov, ktorí sa tam naozaj dostanú. A tak som proti týmto cieľom začal zo všetkých síl bojovať. Nevravím, že ich stále nepokladám za príťažlivé. Samozrejme, že áno. Neviem, či niekedy vkročím do lietadla bez túžby sedieť v luxusnej prvej triede alebo či pôjdem na nejaké podujatie bez túžby byť jednou z osobností na scéne. A, samozrejme, stále cvičím a píšem podľa svojich najlepších schopností. To, čo som začal spochybňovať, nie je túžba robiť niečo dobre pre vec samu, ba ani pre príťažlivosť víťazenia. Spochybňujem skôr spoločenský poriadok, ktorý berie naše nadania a mení ich na túžbu vyhrať naše miesto na vrchole súťaživých hierarchií. Vlastne som, ako dokazujem v tejto knihe, dospel k presvedčeniu, že jadrom mnohého, čo je v našom svete nesprávne, sú tie osobné úsilia o veľkosť, a čo je možno ešte dôležitejšie, nerovné spoločenské systémy, ktoré tieto snahy živia.

Podrobnejšie sa tomu, čo presne je nesprávne, budem venovať v celej tejto knihe. Aby ste zhruba pochopili to, čo mám na mysli, zamyslite sa nad zásadným paradoxom nášho súčasného stavu: existuje nadbytok a napriek tomu existuje nedostatok. Žijeme uprostred bezprecedentnej hojnosti a výrobnnej kapacity, no napriek tomu sú miliardy ľudí hladné, nezaodeté a nezaopatrované. A tak vo svete s celkovým bohatstvom 399,2 bilióna dolárov žije viac než 3,4 miliardy ľudí stále z menej než 5,5 dolára na deň, pričom 34,5 milióna ľudí ročne zomiera z dôvodu nedostatku primeranej zdravotnej starostlivosti a približne 9 miliónov ďalších zomiera od hladu.¹ Medzitým stroje vykonávajú viac nevyhnutnej práce na udržanie života než kedykoľvek predtým a napriek tomu máme tak málo voľného času. Na svete teraz žije viac ľudí než kedykoľvek predtým a napriek tomu sú mnohí z nás sami. Ťažíme zo stáročí múdrosti a vedeckých pokrokov na podporu šťastia a napriek tomu si nesieme bremeno úzkosti a depresie. V skutočnosti stúpa nielen počet ľudí s depresiou, ale aj priemerný počet rokov, keď ľudia depresiou uvádzajú. Na vzostupe sú aj úzkosť a vyhorenie.² Máme schopnosť prejsť celú Zem, dostať sa do hĺbín oceánu a dokonca aj do kozmu a napriek tomu práve tie prostriedky skúmania vyčerpávajú udržateľnosť našej domovskej planéty. Každý rok si berieme takmer dvojnásobok toho, čo je Zem schopná ročne zregenerovať.³

Toto všetko spolu súvisí. Keď žijeme vo svete, kde niektorí majú priveľa a mnohí primálo, existuje obrovský tlak na to, aby

sme sa buď dostali na vrchol, alebo klesli ku dnu. A v takom svete budeme pociťovať nervozitu z našich vyhliadok, depresiu z našej situácie, nepriateľstvo k našim konkurentom a bude nám jedno, ako veľmi poškodzujeme životné prostredie, keď nám to pripadá ako jediná možnosť, ako zostať nažive.

Ak chceme prekonať paradoxy spôsobené honbou za veľkosťou, musíme pochopiť, z čoho sama tá honba pramení. V tejto knihe sa budem zamýšľať nad rôznymi teóriami – napríklad nad často zdôrazňovaným tvrdením, že sme od prírody všetci hierarchickí a súťaživí –, no môj základný argument je „myslenie veľkosti“, ktoré sa v skutočnosti začína ako zámerná reakcia na fakt, že život je nedokonalý. Všetci zažívame nehody, tragédie a zlyhania. Veľkosť reaguje slovami: „Netrápte sa, my to zvládneme: hoci svet ako taký je možno nedokonalý, ľudstvo má schopnosť tie chyby nášho stavu nakoniec odstrániť.“ Aby sme to dokázali, musíme len povzbudzovať tých najnadanejších spomedzi nás – tých veľkých – k inováciám, tvoreniu a bádaniu. Oni budú posúvať hranice nášho ekosystému a vytvárať prekvitajúci svet pre nás ostatných. Aby sme ich k tomu podnietili, mali by dostať obrovský majetok a moc. A aby sme zistili, kto títo veľkí sú, mali by sme mať intenzívne súťaživú spoločnosť, v ktorej sa všetci snažia dokázať, prečo sú najväčší. Stať sa veľkým znamená cítiť sa oprávnený ušetriť iných utrpenia nejakej skutočnej porcie životných katastrof: keďže zlepšujete život všetkým (či už vytvárate bohatstvo, zábavu alebo vynálezy), sú všetky vaše odmeny oprávnené.

Hľadanie toho pocitu uspokojenia a istoty mimo neustáleho toku života je to, ako teraz interpretujem počiatky svojich mladistvých túžob byť veľkým, ktoré mám spoločné s mnohými inými ľuďmi. Túžba po veľkosti nám tak dáva veľký zmysel, no vytvára aj úzkosti a paradoxy sveta, v ktorom žijeme.

Hoci je v našich psyché a spoločnostiach pre svetonázor veľkosti hlboká logika, nie sme naň odkázaní. Existuje aj iný spôsob videnia vecí, ktorý má dnes plný potenciál a vie nás vyviešť z týchto desivých paradoxov. Ja ho nazývam „dost' dobrým životom“. Budem ho charakterizovať aj ako „dost' dobrý život pre všetkých“ a „dost' dobrý svet“. Dost' dobrý tu neznamená len robiť holé minimum, aby sme obstáli – hoci sa skutočne prihovám za viac voľna a oddychu. Viac než toto ale používam slová na zaznamenanie celého svetonázoru zasväteného zabezpečeniu toho, aby celé ľudstvo malo nielen dobro (kam patrí slušnosť, zmysel a dôstojnosť), *ale aj* dostatok (kam patrí vysokokvalitná strava, odev, prístrešie a zdravotná starostlivosť).⁴ Navyše, keďže ľudstvo má aj environmentálne, emocionálne a sociálne potreby, sú dobro a dostatok vždy prepojené. Naše životy nemôžu byť dobré, keď nemáme dost' na to, aby sme prežili a nemôžeme mať dost', ak dobrom našich vzťahov nie sú nasýtené aj naše životy.

Podobne ako veľkosť sa dost' dobrý svetonázor začína poznávaním, že život je nedokonalý. Na rozdiel od veľkosti ale popiera tvrdenie, že zlepšiť naše podmienky nám môže pomôcť len celebritná elita. Keď podporujeme iba snahu o veľkosť, tak vlastne

nenapredujeme ako by sme mohli, lebo potláčame životné energie a schopnosti veľkého množstva ľudí a márnime svoj čas a zápal súperivou snahou dokázať, že patríme medzi tých niekoľko veľkých. Na nejakú prácu je takmer vždy veľa talentovanejších a kvalifikovanejších ľudí než je počet pozícií, ktoré sú k dispozícii. Vieme zabrániť tomu, aby tieto okolnosti viedli k depresii a nezamestnanosti a posunúť naše zameranie na spoluprácu, využijúc schopnosti 7,7 miliardy dosť dobrých ľudských bytostí. Keď sa všetci namiesto veľkými snažíme byť dosť dobrými, vieme individuálne robiť menej a pritom toho dosiahnuť rovnako veľa, ak nie viac.⁵ Zlepší sa nielen hmotná kvalita života väčšiny ľudí, ale aj ich šťastie a sociálna kohézia.

Na vytvorenie tohto sveta pre nás a budúce generácie nemôžeme od Zeme brať viac, ako je schopná vytvárať. Nemusíme žiť v dokonalej harmónii s prírodou, ale nepotrebujeme jej ani dominovať. Zem nie je nekonečne veľká, ani sa neobnovuje donekonečna. Má svoje vlastné limity, svoj vlastný pocit pohody, svoje vlastné materiálne potreby. Čo ju robí zázračnou, nie je jej dokonalosť, ale samotný fakt, že je dosť dobrá na zachovanie ľudského života. Náš dosť dobrý život musíme budovať v rámci týchto dosť dobrých podmienok. Ten dosť dobrý život je „pre všetkých“ vrátane čo najväčšieho možného počtu živočíšnych a rastlinných druhov, s ktorými sa delíme o túto planétu, lebo keď uznáme, že nikto z nás nie je taký veľký, aby bol iba sám schopný zvládať hrôzy tohto života, keď pochopíme, že zvrátenosti v našom stave sa dajú najlepšie

znášať prostredníctvom spojení s naším nekonečným príbuzenstvom, potom si vieme vážiť, že ten najzmysluplnejší možný život je taký, ktorý uznáva a pestuje našu absolútnu nezávislosť.

Posledný rozdiel medzi svetonázorom dost dobrého a veľkosti je v tom, že svetonázor dost dobrého netvrdí, že niekedy úplne prekonáme obmedzenia našich podmienok. Život je vždy len dost dobrý: dokonca aj v úžasne harmonickej spoločnosti by sme stále mali chyby, tragédie, nehody, zrady, prírodné katastrofy. V dost dobrom svete by však nebolo žiadnych niekoľkých veľkých, ktorí by boli pre svoje postavenie ušetrení toho najhoršieho. Na zmiernení utrpenia by sme pracovali všetci spoločne. Koniec koncov, je to všeobecne prospešné, lebo radšej ako existovať v úzkostnom strachu z vystúpenia na vrchol alebo klesnutia na dno by mali všetci dost času a voľnosti oceniť bežné, dost dobré radosti existencie. Ani ten najlepší život nemôže byť nikdy viac ako dost dobrý, no dost dobrý pre všetkých ešte nie je ani spôsob, akým žijeme teraz – život naplnený úzkosťou, nerovnosťou a ekologickou deštrukciou.

Namiesto snahy o verzie veľkosti sa teraz usilujem pomáhať s vytváraním tohto dost dobrého života pre všetkých. Alebo sa o to aspoň zo všetkých síl usilujem. Podobne ako mnohí ľudia, aj ja stále cítim ťah túžby odkrojiť si pre seba nejaký diel veľkosti. Ako budem hovoriť v celej tejto knihe, „dost dobrost“ si vyžaduje nielen osobnú, ale aj politickú transformáciu. Vo svete zameranom na veľkosť môže byť snaha byť dost dobrý ironicky

pociťovaná ako že *nie ste* dosť dobrý – aspoň nie v súťaživých podmienkach, ktoré sú vám ponúkané. Vymaniť sa z tohto systému je pre každého jednotlivca ťažké. Hoci som naozaj presvedčený, že naše osobné snahy sú dôležité – systémy sa nemenia bez toho, aby ich sprevádzali zmeny našich predstáv o tom, aký by mal byť svet –, nemyslím si, že je to len o hľadaní jednotlivých dosť dobrých hrdinov. Je to o spoločnej práci nás všetkých na predstave a vytvorení sveta, v ktorom sme všetci slušní, máme dostatok a na ktorom sa podieľame.

Pred niekoľkými rokmi som sa prvýkrát pokúsil vyjadriť tento svetonázor na verejnom fóre. Napísal som krátky článok, ktorý bol zameraný na filozofické a literárne zdroje myšlienky dosť dobrého života.⁶ Zdalo sa, že čitatelia moje slová ocenili, najmä tí, ktorí boli unavení nerovnosťami, prelievajúcimi tak veľa zdrojov k tak málo ľuďom a tak málo k mnohým. Mali však aj veľa otázok. Ako by sa mohli etické hodnoty hľadania dosť dobrého života preniesť do nejakého sociálneho programu? Čo sa vlastne počíta za dosť dobré? Keby sme uspeli v tvorbe dosť dobrého sveta, nebol by to „veľký“ úspech? Vari nepotrebujeme, aby niektorí ľudia hľadali niečo viac než dosť dobré na prospech nás ostatných? Nemôže byť život pre niektorých skvelý a pre všetkých ostatných dosť dobrý? Čo sa stane s motiváciou a podnetmi? Popieral som fakt, že niektorí ľudia sú skrátka nadanejší než iní? Prečo vlastne tie slová *veľký*, *skvelý* a *dosť dobrý*? Možno ten najosobnejší komentár prišiel od jedného kolegu spisovateľa, ktorý sa ma opýtal,

prečo sa mu zdá, že tak usilovne pracujem na mojom písaní, hoci ostatným som hovoril, že majú spomaliť a prijať dosť dobrý život – nie som pokrytecký?⁷ Uvedomil som si, že hoci sa predstava dosť dobrého života zakladá na relatívne jednoduchšej sústave hodnôt, vysvetlenie a obhajoba jej logiky si vyžiada viac než krátke písomné zamyslenie. To je dôvod, prečo sa táto kniha snaží vysvetliť, čo vlastne znamená prejsť od spoločenského poriadku založeného na veľkosti a namiesto neho vytvoriť dosť dobrý život pre všetkých.

To preto, že moja obava je taká všeobecne platná, že hoci je môj pohľad v tejto knihe zväčša formovaný skúsenosťami, ktoré som mal ako vedec pochádzajúci zo strednej triedy (zväčša), telesne schopný beloch nezmeneného pohlavia v Spojených štátoch, úporne som sa snažil počúvať a učiť od ľudí s inými životnými príbehmi. A dúfam, že tvrdenia, ktoré tu vyslovujem, sú užitočné pre ľudí z mnohých rozličných prostredí. Vo svojej knihe často používam zámená „my“ a „vy“, aby som ťa, čitateľ, zapojil do toho, čo nasleduje. Niekedy budem predpokladať, že so mnou súhlasíš a si súčasťou toho „my“, ktoré sa usiluje vytvoriť dosť dobrý svet. A niekedy ťa budem oslovovať ako niekoho, kto so mnou zrejme vôbec nesúhlasí a budem sa snažiť presvedčiť ťa, že by si mal. Občas si, pravda, môžeš pomyslieť: „Prestaň hovoriť my, respektíve ty! Ja si to vôbec nemyslím!“ Vzhľadom na našu ľudskú rôznorodosť sú také omyly nevyhnutné, no podľa mňa za prínosy pútavejšieho písania stoja.

Podobne stelesňujú tento pocit inklúzie názvy štyroch kapitol („Pre naše ja“, „Pre naše vzťahy“, „Pre náš svet“ a „Pre našu planétu“). S názvom prvej kapitoly („Prečo veľkosť nie je dosť dobrá“) sa spájajú dovedna, aby vytvorili čosi ako ukážku hlavnej témy knihy: „Prečo veľkosť nie je dosť dobrá pre nás, pre naše vzťahy, pre náš svet, pre našu planétu.“ Slovo „pre“ v názve každej kapitoly je tiež myslené v zmysle prospešnosti pre niečo. Táto kniha je *pre* naše ja, *pre* naše vzťahy, *pre* našu planétu a *pre* náš svet, lebo je o vytváraní bohatšieho a komplexnejšieho spôsobu života, než umožňuje zameriavanie na veľkosť. Pomocou rôznych optík každá kapitola dokazuje, že ideológia veľkosti – teda, ešte raz, myšlienky, že každý z nás má cenu len vtedy, keď sa usiluje byť na vrchole nejakej hierarchie – je deštruktívna pre všetky sféry nášho života. Kniha *Dosť dobrý život* je argumentom na prehodnotenie všetkého, čo je dobré, postačujúce a nedokonalé v nás, v každom jednotlivcovi, v našich spoločnostiach a vo svete našej prírody.

Ak už hodnoty dosť dobrého života zdieľate, potom vám snád táto kniha pomôže lepšie ich vyjadriť, uvidieť ich vzájomnú súvislosť a pochopiť ich obmedzenú kompatibilitu so svetonázorom veľkosti. Ak niektoré hodnoty zdieľate, no ste naďalej presvedčení, že podpora veľkosti niekoľkých je najlepšou cestou k vytvoreniu dosť dobrosti pre mnohých, potom vás možno táto kniha presvedčí o opaku, alebo vám aspoň poskytne nejakú logiku, na základe ktorej viete vysvetliť svoju pozíciu. A ak žiadnu z týchto

hodnôt teraz nezdíľate, možno vás na konci tejto knihy presvedčím, že stoja za úvahu. Možno si dokonca nájdete čas zamyslieť sa so mnou nad tým, čo ten dost' dobrý život je a ako ho môžeme dosiahnuť. Chcel by som, aby táto kniha bola časťou širšej, pokračujúcej konverzácie (ktorá sa začala dávno predtým, než som toto napísal), lebo dost' dobrý život pre všetkých je komplexný, dynamický a vyvíjajúci sa ideál, ktorý dáva najväčší zmysel vtedy, keď na jeho naplnení pracujeme všetci spoločne.

Udalosti v čase písania tejto knihy dôležitosť tejto vzájomnej súvislosti ešte viac zvýraznili. Písať som začal počas jednej z najprevratnejších udalostí našej éry – počiatočných dní pandémie COVID-19 – a v písaní som pokračoval počas druhej udalosti – povstania proti rasizmu a štátnemu násiliu, ktoré vyvolalo zabitie Georgea Floyda políciou v Minneapolise, štáte Minnesota, v máji 2020. Ako poznamenalo mnoho komentátorov, tieto udalosti boli ako röntgenová snímka súčasného sveta, odhaľujúca pravdu o našom stave každému, kto predtým nevidel, aké nerovné a nespravodlivé sú naše spoločnosti.⁸ Svet postavený na veľkosti nechal miliardy ľudí bez primeraného príjmu, potravy či zdravotnej starostlivosti, zatiaľ čo majetky najväčších boháčov sveta vzrástli o miliardy dolárov. Nejde o náhodný omyl; je to priamy dôsledok sveta vybudovaného tak, aby odmeňoval niekoľkých na úkor mnohých.

Nemecký spisovateľ židovského pôvodu Walter Benjamin napísal v roku 1940 na úteku pred nacistami esej o filozofii dejín.

Jeden riadok jeho eseje vo mne stále rezonuje: „Tradícia utláčacích nás učí, že ‚stav núdze‘, v ktorom žijeme, nie je výnimkou, ale pravidlom.“⁹ Po nepokojoch, počas ktorých som písal túto knihu, budú v našich dejinách nasledovať ďalšie, dokým si neuvedomíme, že nerovný spoločenský poriadok vytvára neznesiteľné napätia medzi tými, ktorí sú pokladaní za veľkých a tými, ktorí sú v snahe o dosiahnutie veľkosti pokladaní za nahraditeľných. Dost' dobrý život ponúka inú víziu sveta, než je tento stav núdze. Samozrejme, stále bude mať problémy. Stále budú pandémie, nehody, zrady. Môžeme však pracovať na vytvorení sveta, v ktorom, keď vzniknú problémy, je naša spoločnosť – založená na starostlivosti, dôvere a slušnosti pre všetkých – schopná sa spojiť a čeliť im.

Niektorí určite namietnu, že moje videnie ľudstva je sentimentálne. Iste, znie milo, takto ale svet nefunguje a nie je to možné, lebo ľudia sú evolúciou naprogramovaní súperiť o hierarchické postavenia. Navyše si možno myslíte, že táto vízia je potenciálnou ranou pre pokrok: Nie je pozoruhodnou revolúciou nášho moderného veku, že zo živočíšneho druhu, ktorému kedysi vládla sila bojovníka, vytvorila občiansku kultúru, otvorenú každému s tým správnym nadaním a snahou?

Hoci tieto argumenty dávajú istý zmysel, nie sú celkom presné: vždy sme boli definovaní nielen spoluprácou, ale aj hierarchickou súťaživosťou a ideály meritokracie tu existovali tisícky rokov. A ani dobre nevypovedajú o tom, ako by sme mohli napredovať ako živočíšny druh. Dnes je, napríklad, čoraz viac dôkazov o tom,

že progres sa nevytvára tým, že vezmeme tých „najlepších a najbystrejších“ v miestnosti, ale skôr kooperatívnym uvažovaním nad rozdielnymi, zasvätenými svetonázormi.¹⁰ Existujú aj dobré dôkazy, ktoré naznačujú, že „kolektívna inteligencia“ je pre pokrok ľudstva dôležitejšia než jednotlivý génius.¹¹ A aj keď sa nejakí jednotliví géniovia objavia, ich dielo sa vždy spolieha na obrovské siete a inštitúcie, ktoré ich podporovali. V knihe neskôr uvidíme, prečo to platí pre každého počnúc Albertom Einsteinom až po Lebrona Jamesa a Stevea Jobsa.

Aby sme k tomuto lepšiemu svetu pre všetkých dospeli, nepotrebujeme len viac myslí; potrebujeme viac dobrých myslí. Takže namiesto mýňania zdrojov (napríklad úcty a pozornosti) *na* tých niekoľkých, by sme mali sústavne a spoločne pracovať *ako* mnohí. Nebude to ľahké a vyžaduje si to dobrú prípravu a dobré inštitúcie s jasnými formami solidarity a neutláčajúcou hierarchiou. Nepochybne sa budú robiť chyby. No vytváranie tohto dosť dobrého života pre všetkých za všetko to úsilie stojí, lebo v konečnom dôsledku je o našich elementárnych hodnotách a je to ten druh sveta, ku ktorému nás vždy viedli naše ideály rovnosti, slobody a spravodlivosti.

Možno si oprávnene kladiete otázku, či ľudské spoločnosti naozaj niekedy môžu vytvoriť dosť dobrý život pre všetkých. Pokúsim sa ukázať nielen to, prečo môžeme, ale aj prečo je nevyhnutné to spraviť. V konečnom dôsledku to, čo je nerealistické, nie je nádej, že by sme mohli žiť vo svete, ktorý je dosť dobrý pre

všetkých, ale skôr presvedčenie, že môžeme ďalej prežívať v našej kultúre veľkosti, so všetkou jej nenávisťou, nerovnosťou a deštrukciou, ktorá nás deň za dňom rozdeľuje.¹²

Nebudem ale tvrdiť, že mám všetky odpovede na to, ako tento iný svet vytvoriť. Napokon, tvrdím, že dosť dobrostí nie je o predstave jednej osoby, ako by mal vyzeráť svet – je o tom, že budeme pracovať všetci spoločne. Navrhujem základný cieľ, nie konkrétnu skladbu obsahu. Toto je demokratická ponuka pre nás všetkých, aby sme spolu ďalej premýšľali o tom, ako vytvoriť obsiahlejší systém spoločenských hodnôt. Účelom tohto systému je vytvoriť svet, ktorý je dobrý, ktorý poskytuje dosť dobra pre všetkých a napriek tomu si je stále vedomý toho, že život je nevyhnutne plný nehôd a tragédií a že musíme pracovať v rámci limitov našich prírodných zdrojov. (Znovu opakujem: Je vždy iba dosť dobrý.)

Je teda len vhodné začať písať túto knihu za okolností, ktoré hrozia zvrátiť všetko, čo považujeme za normálne: ide presne o ten druh situácie, ktorý nás vedie k zamysleniu nad našou naskvelosťou zameranou spoločnosťou a pochopeniu, ako by vyzeral dosť dobrý svet, ktorý by sme mali budovať. Naše pokračujúce krízy tlačia na krehkosť našich individuálnych síl, ukazujúc nám, že nikto z nás nedokáže veľmi dobre prežívať len sám, že všetci spoločne dokážeme budovať a prosperovať. Táto vízia je dobre zachytená v myšlienkach, ako sú tie od smetiara „Jestera D“, o ktoré sa podelil na Twitteri jedného rána začiatkom marca 2020, keď som počas pandémie začal písať:

Nemôžem pracovať z domu a moja práca je nevyhnutná mestská služba, ktorá sa musí vykonať. Je to náročná práca počnúc vstávaním pred úsvitom, pokračujúc fyzickou obetou, ktorú si vyberá na mojom tele, až po jej monotónnu povahu. Občas je ťažké pokračovať...

Práve teraz ale pri vykonávaní svojej práce zažívam mimoriadny pocit hrdosti a zmyslu. Vidím ľudí, mojich ľudí, ľudí z môjho mesta, ako na mňa vykúkajú z okien. Sú vylakaní, my sme vylakaní. Vylakaní, ale nezlomní...

My smetiari budeme ďalej zbierať odpad, lekári a sestričky sa budú ďalej venovať liečeniu a ošetrovaniu. Bude to v poriadku, zvládneme to. Milujem svoje mesto. Milujem svoju krajinu. Milujem svoju planétu Zem. Budme dobrí jeden k druhému a toto prekonáme.¹³

Byť dobrí jeden k druhému a dávať si dosť navzájom; nežiadať od seba navzájom priveľa a nebrať priveľa pre seba: Na to, aby ľudstvo prekvitalo, nič viac nepotrebujeme.

1

Prečo veľkosť nie je dosť dobrá

Neexistuje jediný dôvod na našu pochmúrnu situáciu, v ktorej má príliš málo ľudí priveľa a primnohí príliš málo. A takmer denne vychádzajú dobré knihy, ktoré vysvetľujú niektorý dôležitý aspekt problému a navrhujú spôsob jeho riešenia: kritiky konkrétnych hodnotových systémov, napríklad systému elít či kást, prípadne kapitalizmu typu „vítaz berie všetko“, lživých príslubov meritokracie alebo perfekcionizmu či ľudí ako pánov prírody. Ja staviam na myšlienkach mnohých takýchto kritik. No jedno z mojich ústredných tvrdení je, že bežný hodnotový systém tieto zdanlivo rozdielne režimy osobnej, politickej a ekologickej organizácie spája. Práve to nazývam veľkosťou. Keď na veľkosť hľadáme len v konkrétnych systémoch alebo vo chvíľach viery, opomíname túto širšiu, vzájomne prepojenú sieť obáv prameňiacich z predstavy, že niektorí ľudia, rodiny, národy či živočíšne druhy sú jednoducho lepší a zaslúžia si viac než iní.

Výberom slova *veľkosť* sa chcem rozpísať o odvekom rozdiely medzi „veľkým“ a „dobrým“. ¹ Napríklad v biblickom epose Johna Milтона *Stratený raj* (1667) sa Ježiš osvedčuje ako vhodný tým, že „je dobrý, /ďaleko viac než veľký či vysoký“. ² V tomto rozlíšení sa „veľký“ vzťahuje na tých, ktorí majú moc a dôležitosť určovať kurz mnohých ľudských životov, zatiaľ čo „dobrý“ sa vzťahuje na tých, ktorí konajú eticky a dôstojne. V praxi sú veľkosť a dobro často v protiklade. Mnohí veľkí podnikatelia, zabávači alebo politickí vládcovia nemusia byť obzvlášť dobrí ľudia. Spojené štáty si zasa často nárokuje výnimočné postavenie ako národa z dôvodu tvrdenia, že sú schopné tento protiklad uviesť do súladu. To je dôvod, prečo budú politici naprieč politickým spektrom hovoriť: „Sme dobrí, lebo sme veľkí.“ ³ Inými slovami, do nášho mocenského postavenia sme sa dostali z dôvodu našej slúžnosti.

Zatiaľ čo však jeden jednotlivec môže naozaj byť veľký aj dobrý, celkový systém veľkosti je pre vytváranie sveta, ktorý je dosť dobrý pre všetkých, škodlivý. Toto tvrdenie sa v meritokratickom svete môže zdať odtrhnuté od reality. Mnohí ľudia by súhlasili s tým, že bohatstvo a moc by nemali plynúť z dedičstva ani zo zaujatých predstáv o nadradenosti istých pohlaví, rás alebo náboženstiev. Tí istí ľudia však možno veria, že len spoločnosť poskytuje všetkým skutočné príležitosti prejať svoje nadania a že ten proces podnecuje prostredníctvom odmietania bohatstva, cti a moci.

Navyše by mohli povedať, že taký systém funguje v prospech všetkých: stimuláciou a odmeňovaním veľkých by mal v konečnom dôsledku pomáhať žiť v lepšom svete nám ostatným.

Tento argument má nepochybne istú logiku a všetci sme mnohým takým veľkým ľuďom zaviazaní. Môžeme vidieť pozoruhodné nadania športovcov a komikov, vidíme majstrovské diela umelcov a hudobníkov, alebo využívame vynálezy význačných vedcov a podnikateľov. Na stránkach tejto knihy sa však pokúsim ukázať, prečo zameriavanie na vyzdvihovanie individuálnych triumfov tých niekoľkých v konečnom dôsledku mnohým nielen škodí, ale je aj obrovskou záťažou na psychiku a osobné životy všetkých, pričom tiež ničí našu sociálnu kohéziu a svet prírody. Objasnenie podrobností tohto tvrdenia si vyžiada nejaký čas, no jeho podstatou je, že zatiaľ čo veľkosť je hra, v ktorej sa súčet ziskov a strát rovná nule, „dost dobrost“ umožňuje, aby sme uspeli všetci. Len tam môže byť toľko víťazov bez ohľadu na to, koľko nadaných ľudí alebo národov súťaží. Priepasť medzi tými, ktorí sú považovaní za veľkých a tými, ktorí sú považovaní za obyčajných, sa nikdy nezavrie. Taký je paradox hierarchických verzií pokroku: zatiaľ čo pre niektorých sa veci zlepšujú, pre iných sa relatívne zhoršujú. A tak, hoci sa naplňajú základné potreby, tento dostatok pre všetkých sa nerovná dobru pre všetkých. Ľudia sú stále vynechávaní z očakávaní lepšieho života a zmysluplných príležitostí vo svojich životoch.⁴ Väčšina ľudstva – napríklad tie miliardy, ktoré žijú v chudobe vo svete plnom bohatstva – zostáva

vylúčená, jeho potenciálne príspevky k všeobecnému pozdvihnutiu sú navždy stratené. To nie je zmysluplná cesta k zaisteniu ľudského pokroku. Namiesto toho, aby sme do centra našich hodnôt stavali podporovanie tých najlepších, mali by sme sa zamerať priamo na rozvoj slušnosti a dostatku (dost' dobrosti) pre mnohých. To neznamná zaplaviť siene moci kakofóniou hlasov, ale skôr vytváranie systémov, ktoré dokážu zmysluplne organizovať, integrovať a rešpektovať všetkých, aj keď uznávame, že žiadny systém nemôže byť natoľko dokonalý, aby uspokojil všetky túžby každého človeka.

Sociológ Michael Young, ktorý vo svojej knihe kritizuje myšlienku meritokracie (čo je pojem, ktorý vlastne sám vymyslel), nám dáva nahliadnuť do toho, čo by taký svet ponúkal. Hovorí o rovnakej príležitosti nie ako o ponuke možnosti stúpať v spoločenskom rebríčku, ale skôr ako o šanci ten rebríček úplne zrušiť: „o rovnakej príležitosti pre všetkých ľudí bez ohľadu na ich ‚inteligenciu‘, rozvíjať cnosti a nadania, ktorými sú obdarení, všetky ich schopnosti na ocenenie krásy a hĺbky ľudského prežívania, všetok ich potenciál pre žitie naplno.“⁵ Ako to chápem ja, tento druh rovnosti sa zakladá na presvedčení, že „žiť naplno“ neznamená maximalizáciu, ale skôr zmysluplné poznanie existencie človeka vrátane jeho tragických rozmerov. V našom súčasnom stave je ťažké si čo len predstaviť svet podobný tomu, aký opisuje Young – svet, v ktorom sa láskavosť a empatia považujú za nadania, rovnako hodné rozvíjania ako počítačové programovanie či

zarábanie peňazí a v ktorom je zmyslom rozvíjania akéhokoľvek nadania namiesto získania slávy, bohatstva a moci obohatiť náš život a život iných.

Preto keď hovorím, že chcem, aby sme vytvárali iný svet než veľký, nemám tým na mysli, že by sme sa mali vzdať našich osobných snáh alebo úsilia venovať sa tomu, čo máme radi. Vlastne, predstava, že musíme súťažiť, aby sme boli najlepší, nám môže brániť venovať sa veciam, ktoré máme radi, pretože definuje to cenné tak úzko, že nevyhnutne zadržiava veľa ľudského potenciálu. A rozhodne nemám na mysli, že by ste mali vypustiť samotné slová „veľký“, „skvelý“, napríklad vo vyjadreniach „je taký skvelý otec“, „je to veľká športovkyňa“ či „táto kniha je skvelá!“. Nemám nič proti používaniu stupňovaných prídavných mien na opísanie úžasných výkonov. Som ale proti akémukoľvek videniu života, ktoré ignoruje hodnoty a schopnosti väčšiny ľudských bytostí v mene selekcie a nadmerného odmeňovania niekoľkých.

Niektorí ľudia, s ktorými som o týchto myšlienkach hovoril, sa pýtali, prečo sa namiesto toho, aby som sa pokúšal veľkosti vyhnúť, nesnažím radšej veľkosť predefinovať na dobré správanie jedného k druhému, ktoré rešpektuje navzájom schopnosti iných a pomáha im navzájom sa rozvíjať. Je to poctivá otázka a ak dávate prednosť chápaniu toho, čo v tejto knihe robím, ako predefinovanie veľkosti, nebudem vám v tom (a vlastne ani nemôžem) brániť. Akokoľvek veľmi by sme mohli zlepšiť svet a nás a seba navzájom, svetonázor, ktorý tu ponúkam, je založený na

fakte, že život môže byť vždy len dosť dobrý – že existujú nevyhnutné tragédie, nehody a nedokonalosti, s ktorými sa musíme naučiť žiť. Aj keby sme vybudovali ten druh dosť dobrého sveta, ktorý tu obhajujem – takého, v ktorom majú všetci dobrý život, v ktorom dokážu nachádzať zmysel a cieľ, v ktorom si navzájom ceníme jedinečné schopnosti toho druhého a vzájomne si uvedomujeme svoje chyby, v ktorom náš spoločenský poriadok pracuje na zabezpečení slušnosti a dostatku pre všetkých a v ktorom sa staráme o svet našej prírody, čím umožňujeme zachovanie života –, stále by sme sa museli vyrovnávať s možnosťou melanchólie, s pravdepodobnosťou neopätovanej lásky, s možnosťou politickej zrady, s nevyhnutnosťou prírodných katastrof. Svet jednoducho nemôže byť stále veľký a skvelý; môže však, a mal by byť, dosť dobrý.

Zdroje „dosť dobrého“

Podobne ako mnohí ľudia, ktorí sa zamýšľali nad predstavou dosť dobrého, aj ja som na filozofické použitie tohto pojmu prvýkrát narazil v diele Donalda Winnicotta, briskeho psychoanalytika, známeho hlavne svojou prácou v oblasti detského vývoja a psychických vzťahov v rámci rodiny. V jednej zo svojich prác vytvoril ideu „dosť dobrej matky“, alebo tiež toho, čo ja radšej nazývam dosť dobrým rodičom.⁶ Dosť dobrý rodič musí hrať konkrétnu

a neľahkú rolu. Začína „takmer úplným prispôsobením sa potrebám nemluvňata“. Povedané inak, cesta k dost dobrému sa začína trochu nadmernosti (sústavnej opatery potrebnej na udržanie dieťaťa nažive) *len* v najranejších štádiách života. Je to len súčasť našej trochu jedinečnej ľudskej evolúcie, ktorá si vyžaduje, aby sa nám v ranom detstve dostávalo zvláštnej pozornosti. Problém nastáva, keď táto extra starostlivosť nevyhnutná pre prežitie pokračuje nad nevyhnutnú mieru. A existuje silné a logické pokušenie robiť to – rozmaznávať naše deti neustálou starostlivosťou.⁷ Samozrejme, svojmu dieťaťu chceme poskytnúť všetko a dávať mu zo seba viac, než je vôbec možné. Podľa Winnicotta je to však zlé nielen pre rodiča, ale aj pre dieťa. Pre rodiča to znamená ohromnú záťaž na jeho čas a energiu. Dieťa to zasa oberá o „rastúcu schopnosť vyrovnávať sa so... zlyhaním“. Schopnosť dieťaťa zvládať zlyhanie v ranom veku uvádza do pohybu, okrem iného, jeho budúce kreatívne schopnosti.⁸ Keď si uvedomujeme naše ťažkosti, rastú naše schopnosti imaginácie a kreativity. A tak rodič, ktorý dáva svojmu dieťaťu priveľa, tieto životne dôležité schopnosti likviduje.

Čo si u Winnicotta cením, je myšlienka, že byť dost dobrý je nielen uvoľňujúce, ale aj ťažké. Núti nás spytovať naše hlboko inštinktívne túžby byť neprestajne láskavi a ochraňujúci. Tiež to ale zmierňuje naše úzkosti a bremená – nielen tie, ktoré pociťujeme v srdciach, ale aj tie, ktoré kladieme na iných v našej neúnavnej snahe o dokonalosť. Winnicott dokazuje, že prekonanie týchto

tlakov neznamená, že sa vzdávame svojich povinností k iným, jeden k druhému, ale skôr to, že sa usilujeme o zmysluplnejší spôsob, ako prebývať v našich vzťahoch.

Jeho práca nám tiež ukazuje, že keď hovoríme o tom, čo je dosť, nediskutujeme len o materiálnych záležitostiach. Ako tvrdili psychológovia Roy Baumeister a Mark Leary vo svojej slávnej práci *Potreba patriť*: „... ľudské bytosti majú prenikavé nutkanie vytvárať a udržiavať aspoň minimálne množstvo pretrvávajúcich, pozitívnych a dôležitých medziľudských vzťahov.“⁹ Tvrdia, že toto nutkanie rastie na úroveň „potreby“, lebo históriu ľudstva nechápeme len z čisto materiálneho pohľadu. Aby bolo jasné, nemôžeme žiť bez potravy a prístrešia, no „hypotéza niekam patriť“ tvrdí, že jeden bez druhého nevieme zaistiť svoje materiálne potreby a nevieme ani zažiť plnosť ľudského rozkvetu.¹⁰ Podobný výskum viedol tvorcov politiky v Organizácii spojených národov k prehodnoteniu toho, ako chápeme, čo je podstatou ľudského vývoja. Nie sú to len hmotné tovary, ale aj veci ako naša schopnosť vytvárať sociálne spojenia, rozvíjať našu predstavivosť a slobodne používať našu logiku.¹¹

Očividne teda v týchto tvrdeniach nie som sám a v utváraní mojej vízie dosť dobrého života sa spolieham na mnohých ďalších spisovateľov a spoločenské hnutia. Od jedného obvyklého chodníka sa však naozaj odkláňam. Niektorí spisovatelia žánru pomoci sebe samému zameriavajú svoje riešenia na naše individuálne schopnosti zmeniť naše túžby. Ponúkajú zväčša osobnú etiku

chcieť menej a byť menej znepokojený zlyhaním.¹² Spisovatelia ako Ada Calhounová nám hovoria, že naše krízy by zmiernilo, keby sme sa „vzdali očakávaní“, alebo farbistejším vyjadrením Marka Mansona, keby sme sa naučili „jemnému umeniu mať veci v p**i“. ¹³ Nie je to zlá rada – ba vlastne celkom dobrá – nemení však sociálne ani politické kontexty, pre ktoré je také ťažké sa nimi riadiť.¹⁴ Keď začne byť táto osobná transformácia prepojená so spoločenskými hnutiami – ako môžeme byť svedkami v hnutiach roku 2021, hnutia „polihovania“ (tang ping) a hnutia „života s malými túžbami“, protestujúceho proti etike komerčného úspechu v súčasnej Číne –, má potenciál rozohrať a vytvoriť hlboké transformácie.¹⁵ Keď ale zostáva na osobnej úrovni (ako sa možno stane aj s hnutím polihovania), má sklon k obmedzenej účinnosti, pretože odporúčané zmeny sú príliš nekompatibilné so spoločenskými tlakmi. Znížiť očakávania a naučiť sa, kedy prestať, sú dôležité osobné transformácie, no neponúkajú nám víziu sveta, v ktorom môže každý žiť slušný, zmysluplný a hmotne a emocionálne postačujúci život.¹⁶ A ani nás nenúti vyrovnať sa s náročnosťou vytvárania takeého sveta.

Dlhá história zdolávania veľkosti

Vlastne, ako pohotovo poukazujú zástancovia veľkosti, budovanie sveta, ktorý poskytuje dosť dobra pre všetkých, je obrovská

úloha. A nielen to, zdá sa byť proti ľudskej povahe. Niektorí hovoria, že jednoducho existuje priveľa tých, ktorých poháňajú sny o osobnom úspechu. Naša vrodená sebeckosť je neprekonateľnou prekážkou vytvárania kolektívnych cieľov. Calhounová, Manson alebo ja môžeme písať naše chválospevy na dosť dobrostí koľko len chceme; sú ľudia, ktorí jednoducho budú zhromažďovať veľkú moc a dominovať nám ostatným. Sociológ Robert Michels to nazval „železným zákonom oligarchie“.¹⁷

Lenže rovnako ako ľudská spoločnosť prejavuje sklon k oligarchii, ukazuje aj ustavičný tlak na slušnosť a dostatok pre všetkých. Vlastne, odkedy máme záznamy, bola snaha o rovnosť vždy súčasťou ľudského stavu. Ako dokázal evolučný biológ Christopher Boehm, túto líniu vie človek vysledovať až päť miliónov rokov dozadu, keď nejaká konkrétna skupina afrických ľudoopov začala „okresávať“ moc alfa vodcov vytváraním „politických koalícií“ medzi seberovnými.¹⁸ Prinajmenšom od doby týchto opičích predkov sme poznačení duelom medzi podporou a podriadením sa veľkému na jednej strane a rovnostárskou koalíciou, ktorá rešpektuje všetkých na strane druhej. Nie sme viazaní jednou ani druhou z týchto histórií. Hoci vždy zostane nejaký stupeň súťaživosti a hierarchie, máme aspoň schopnosť orientovať sa plnšie na rovnosť a spoluprácu.

Adam Smith nám vo svojom diele o morálnej filozofii poskytol jedno z najdôležitejších vysvetlení rozporu medzi týmito dvoma obzormi ľudskej motivácie. Smithova teória pôvodu túžby po

veľkosti (*vo význame skvelosti, výnimočnosti – pozn. prekladateľa*) sa od mojej líši, alebo sa tak aspoň sprvu javí. Zatiaľ čo ja ju vidím v nádeji vyhnúť sa utrpeniu, on ju vidí v túžbe byť milovaný: „Človek prirodzene túži byť nielen milovaný, ale aj byť krásny; alebo tiež byť tým, kto je prirodzeným a vhodným objektom lásky.“¹⁹ A čo neustále vidíme, je, že skvelí ľudia tú lásku dostávajú: „Človeka s postavením a skvelou povestou... pozoruje celý svet. Každý naňho túži hľadiť a cítiť... tú radosť a nadšenie, ktorými ho jeho situácia prirodzene naplňa.“ Vidiac toto, hľadáme to aj pre seba, hoci vieme, že táto činnosť zvýši naše tiesnivé pocity a ťažoby: „[To] robí výnimočnosť predmetom závidi a, podľa názoru ľudstva, kompenzuje všetku tú námahu, všetku tú úzkosť, všetky tie poníženia, ktoré treba pri jej hľadaní podstúpiť.“²⁰ Na rozdiel od toho, čo si ľudia o Smithovi a jeho teóriách záujmu o seba zvyčajne myslia, on ju v skutočnosti za dobrú nepovažuje. Preňho je „veľkou a najbežnejšou príčinou skazenosti našich morálnych postojov“.²¹

Smithovi by sa teda javilo, že „veľkosť“ (skvelosť) je bremeno, ktoré treba niesť, nie únik od utrpenia. No ak jeho teóriu sledujeme dôkladne do konca, vidíme základné obrysy obrany skvelosti ako niečoho, čo zmierni utrpenie všetkých, a preto ju, hoci hromží nad skazenosťou našej morálky, nakoniec aj tak akceptuje a vytvára teóriu (teraz nazývanú kapitalizmus), prečo táto snaha o skvelosť aj tak pracuje v náš prospech. Základná myšlienka je, že hoci skvelosť v spoločnosti len chabo distribuuje úctu

a odmeny, existuje „neviditeľná ruka“, ktorá pracuje na redistribúcii benefitov všetkým ostatným.²² Viditeľnou rukou nás ničí úsilie byť na vrchole spoločnosti; neviditeľnou rukou sa obnovuje naša morálna slušnosť. Všetci sa stávame lepšími, lebo niektorí ľudia na seba berú bremeno stúpania na vrchol.

Pri pohľade na ťažkosti zdolávania veľkosti Smith kapituluje. Vidí, ako skvelosť korumpuje, ale netlačí až do bodu, aby nás žiadal, nech to prekonáme. Radšej uzatvára faustovský pakt v nádeji, že ju dokážeme využiť v náš prospech, namiesto toho, aby sme sa ňou dali pokaziť. Ja tvrdím, že si dokážeme počínať lepšie než sú náhodné prínosy jej rozkladu. Spojenými silami spoločného života sa dokážeme vyhnúť škodám dominancie.

Toto je čiastočne dôvod, prečo nesúhlasím s myšlienkou, že nás dosť dobrý svet oberie o motiváciu. Mnohí ľudia sa obávajú, že vo svete, ktorý zabezpečuje slušnosť a dostatok pre všetkých, sa väčšina ľudí stane lenivými darmožráčmi, ktorí nič nerobia, no ťazia z pokračujúcej tvrdej práce ostatných. Samozrejme, niečo z toho sa stať môže – naším cieľom je dosť dobrý svet, nie dokonalý –, no predstava, že prideme o našu motiváciu, ignoruje hlbokú ľudskú vášeň tvoriť a udržiavať svet, ktorý je slušný a dôstojný pre všetkých. Existuje hlboká ľudská túžba, ktorá trvá milióny rokov – vytvárať len komunitu seberovných, v ktorej všetci nachádzame lásku, starostlivosť a dôstojnosť. Mnohé z najpodnetnejších činov v ľudských dejinách – veľké politické revolúcie a nenásilné spoločenské hnutia – boli presne o zaistení takých komunít. A tak, hoci

sa dost dobrý život môže zdať na prvý pohľad menej podnetný než veľkosť (skvelosť), dosiahnutie spravodlivosti, rovnosti, práva rozhodovať o našich životoch a o pripravenosti spoločne čeliť nevyhnutným tragédiám života, je jedna z najtrvalejších vášní ľudskej skúsenosti. A keby sme raz ten svet mali, stále by sme boli motivovaní udržať ho. Rozdiel je v tom, že namiesto čakania na tých niekoľkých veľkých, museli by sme byť aktívne zapojení všetci.

Prekalibrovanie

Zároveň veľmi dobre chápem, čo má Smith na mysli, keď hovorí o čare veľkosti. Nie som naň citlivý o nič menej než všetci ostatní. Vyrastal som v spoločnej starostlivosti, delenej medzi predmestie Filadelfie – v Jenkintowne – a štvrtou na okraji mesta – East Mt. Airy. Keďže som chodil do verejných škôl na predmestí, značná časť môjho videnia sveta bola utváraná ideálmi tohto dost štandardného výrezu predmestských Spojených štátov: najväčší dom, najluxusnejšie auto, najvyšší plat. Moji rodičia sa zoznámili v rabínskej škole a rozviedli sa, keď som bol malý. Otec zostal v miestnej kongregácii, zatiaľ čo matka sa stala profesorkou ženských a náboženských štúdií. Obaja uzavreli ďalšie manželstvá – otec so ženou, ktorá sa venuje hlavne rozlične hendikepovaným deťom vo filadelfských verejných školách a matka so ženou, ktorá pracuje v oblasti filantropie sociálnej spravodlivosti a raného detského vzdelávania.

A tak som mal okolo seba množstvo vzorov ľudí, ktorí sa rozhodli žiť životy orientované skôr na komunitu a solidaritu, než na stúpanie po spoločenskom rebríčku. Hoci sme na krátky čas po rozvoде mojich rodičov nemali veľa peňazí, vo všeobecnosti som stabilne vyrastal v prostredí strednej triedy. Ale vyrastal som aj v blízkosti veľkého bohatstva a presne som videl ten druh vážnosti, o ktorom hovoril Smith, ktorá sa dostávala dec-kám tých najbohatších v štvrti. Mali tie najnovšie technológie, najlepšie detské izby, chodili na tie najprepychovejšie plážové dovolenky. Iné decká v štvrti sa radšej nechávali voziť svojimi bohatými rodičmi v luxusných autách, alebo s nimi chodili na športové podujatia s miestami v lôží. A, samozrejme, toto bezprostredné okolie bolo len malou časťou celkového kultúrneho a reklamného ataku, ktorý mi hovoril, že najlepší životný štýl vedú tí bohatí a slávni. Moji rodičia odvádzali dobrú prácu, no moje počiatočné ambície v puberte sa zameriávali na to, ako sa dostať na vrchol ekonomickej hierarchie veľmi tradičným spôsobom.

Kým som dovŕšil vek päť rokov, zomreli mi všetci starí rodičia, a preto mi boli prateta a prastrýko z matkinej strany takí blízki, ako keby som vyrastal so starými rodičmi. Prastrýko tvrdil – a zrejme je to pravda –, že jeho spoločnosť bola prvá, ktorá dala maslo do malých obalov z hliníkových fólií. Nebolo to skvelé pre životné prostredie, ale dobré pre jeho dôchodok. Mal som asi trinásť rokov, keď zomrel a zanechal nám nejaké peniaze – nie

veľa, no dosť na to, aby sme sa s mamou mohli vydať na výlet do Kostariky na kurz základov španielčiny.

Ten výlet som si, v súlade so svojimi predmestskými snami, predstavoval ako niečo luxusné a pri pláži. Mama nám však rezervovala kurz v Inštitúte stredoamerických rozvojových štúdií, v programe orientovanom na sociálnu spravodlivosť, so sídlom v hlavnom meste San José. Bývali sme s rodinou z robotníckej triedy a na kurzoch španielčiny som bol zasvätený do niečoho, zvaného globalizácia, o ktorej sa vtedy na predmestiach veľmi nehovorilo. Len o rok nato (1999) došlo v Seattli k protestom proti Svetovej obchodnej organizácii (WTO). Keď prepukli protesty, mňa, ktorý si rýchlo získal reputáciu mladého radikála, sa pýtali bohatí rodičia mojich priateľov: „Čo presne robia *tvoji* ľudia v tých uliciach?“ Bol to hlavne tento výlet a tieto vedomosti, ktoré otriasli mojou vierou v snahy o dosiahnutie ekonomickej veľkosti. A naozaj vo mne vyvolali pocit, že tí v uliciach sú „moji ľudia“ snažiaci sa zrušiť dohody, ktorých účelom bolo pomôcť tým veľmi bohatým stať sa oveľa bohatšími.²³

Na strednej škole som začal chodiť na protesty, v škole som založil klub „Už žiadne väzenia“ a neúspešne som sa pokúsil vytvoriť študentské odbory. Tiež som mal mimoriadne privilégiu praxovať v dvoch organizáciách, ktoré zásadne utvárali môj svetonázor: United for a Fair Economy (UFE) v Bostone a Art Sanctuary vo Filadelfii. V UFE som sa, pod vedením Betsy Leonar-Wrightovej a Chucka Collinsa, dozvedel o problémoch

s deľbou bohatstva a o tom, ako ich tvorivými akciami zmeniť. A v Art Sanctuary som, pri neustálych múdrych radách Lorene Caryovej, pochopil, ako môže komunitná umelecká organizácia meniť životy aj bez bezodných zdrojov. Inšpirovaný týmito skúsenosťami som svoju energiu namiesto do zarábania peňazí presmeroval do intelektuálneho života. Začal som písať román, čítať dejiny a filozofiu a navštevovať večerné kurzy na miestnej univerzite. Chcel som sa naučiť čo najviac, čo najviac cestovať a čo najviac písať. Teraz som chcel byť slávny spisovateľ, nie bohatý maklér.

Vtedy som si to ešte neuvedomoval, no dopustil som sa jednej chyby, ktorá dnes trápi našu kultúru: kritizoval som materiálne bohatstvo, ale nevzdal som sa svojej posadnutosti veľkosťou. Napokon, mojou túžbou nebolo byť dobrým ani vynikajúcim spisovateľom, ani spisovateľom, ktorý prispieva vedomosťami k zabezpečeniu dosť dobrého života pre všetkých. Chcel som byť *slávny* spisovateľ. Povedané inak, nechcel som sa len venovať svojmu umeniu, ale aj vyšplhať sa na vrchol hierarchie spoločenského postavenia.

To sa, pravdaže, stále *veľmi* líši od túžby stať sa napríklad ropným magnátom, ktorý vo svojom naháňaní sa za bohatstvom vedome drancuje planétu. Existuje však riziko, že porovnávaním s tými najhoršími ospravedľňuje človek problémy svojich vlastných cieľov. Byť bohatý alebo byť slávny spisovateľ – všetko je o tom byť na vrchole pyramídy. Ani jedno o jej spochybňovaní.

A, ako tvrdí William Deresiewicz vo svojej knihe *Smrt' umelca* (2020), tie najtvorivejšie typy pyramída drví: „Systém, opäť, odmeňuje len niekoľkých a ostatných necháva bojovať o zvyšky. Je o eláne alebo o krachu, o postavení hviezdy alebo zabudnutí.“ Ľudia ako Deresiewicz alebo ja, ktorí chcú byť uznávaní ako spisovatelia či umelci, musia stúpať hore týmito pyramídami. V spoločnosti, v ktorej žijeme, nemám inú možnosť než chcieť, aby sa mojej knihe dostalo uznania a ocenení, lebo od toho závisí, či dostanem jednu z mála dostupných zákaziek v mojom odbore. Radšej by som sedel na vrchole rúcajúcej sa pyramídy, než bol gniavený na jej spodku. Ak sú ale toto dnes jediné možnosti intelektuálnej práce, potom má naša situácia od dost dobrého ďaleko.

A ak si myslíte: „Nuž, hviezdy sú hviezdami z nejakého dôvodu, skutočne sú tí najlepší,“ možno by ste sa mali na chvíľu zamyslieť nad slovami básnika Donalda Justicea, tiež držiteľa prestížnych ocenení: „Možno existujú analyzovateľné dôvody, prečo niektorí dobrí spisovatelia trpia zabudnutím, tie dôvody však, nech sú akékoľvek, zostávajú neuchopiteľné. Vo fungovaní zákonov slávy je náhodilosť, ktorá sa približuje chaosu.“²⁴ Skutočnou otázkou tu nakoniec nie je, či sú talentovaní ľudia na prestížnych univerzitách na vrchole rebríčka bestsellerov alebo či vystupujú v Carnegie Hall. Problém je v tom, že vo svete s málom príležitostí oberá opakované uznanie jednému spisovateľovi, mysliteľovi alebo umelcovi o príležitosti ostatných. Vytvára konkurenčné